
การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
ของพระสอนศีลธรรม ตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ
Training Curriculum Development on Ethics Teaching Method
in Junior Secondary School Level for Ethics Teaching Monks
According to The Ministry of Education Project

พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางอิสาร)*

เสาวนีย์ เลวลีย์**

พระอนิลมาน ธมฺมสากิโย***

ยุภาติ ปณะราช****

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม วิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอนศีลธรรม ตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ ประเมินผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรม ศึกษาความพึงพอใจการใช้หลักสูตรฝึกอบรม และติดตามผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มพระสงฆ์จำนวน 129 รูป เพื่อใช้ในการสำรวจความคิดเห็นและความต้องการ เกี่ยวกับวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอนศีลธรรมที่ปฏิบัติงานสอนใน กรุงเทพมหานคร และกลุ่มพระสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 30 รูป ที่ปฏิบัติงานสอนใน กรุงเทพมหานคร และที่สมัครเข้ารับการฝึกอบรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หลักสูตรฝึกอบรม แบบทดสอบก่อน และหลังการฝึกอบรม แบบประเมินความพึงพอใจ และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test Dependent) ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1) หลักสูตรฝึกอบรม วิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอนศีลธรรมมีผลการประเมินดัชนีความสอดคล้อง มากกว่า 0.50 และมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

* นักศึกษาปริญญาเอก การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

**รองศาสตราจารย์ประจำมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

***อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

****อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

2) ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่าหลังการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคะแนนทดสอบความรู้เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อการใช้หลักสูตรฝึกอบรม อยู่ในระดับมากที่สุด และ4. การติดตามผล การใช้หลักสูตรฝึกอบรม เมื่อเวลาผ่านไปแล้ว 1 เดือน พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ปฏิบัติงานสอนได้ผลจริง และจากการสนทนากลุ่ม พบว่า หลักสูตรมีความสอดคล้องและมีความเหมาะสมทั้งด้านระยะเวลา ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรม ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล สามารถนำไปใช้เป็นหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอนศีลธรรม ตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ : หลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น / พระสอนศีลธรรม

ABSTRACT

The purpose of this research were: to develop a training curriculum on ethics teaching method in junior secondary school level for ethics teaching monks according to the Ministry of Education project, to evaluate the effectiveness of the training curriculum, to study the participants' satisfaction on the training curriculum, and to follow up the utilization of the curriculum. The sample of this research consisted of 2 sample groups: there were 129 monks using for examining the opinions and needs concerning with ethics teaching method in junior secondary school level of the ethics teaching monks in Bangkok. The other group was 30 ethics teaching monks in junior secondary school level in Bangkok who voluntarily participate in the training program. The research instruments were the questionnaires using to collect the data on general data of the sample, pre and post tests in training, participants' satisfaction, and training curriculum. The data were analyzed, by computer program, in terms of frequency, percentage, mean, standard deviation, and t-test. The results were as follows: 1) The index of congruence of the training curriculum was more than 0.50 and the suitability was at the highest level.

2) The post test scores of the participants were significantly higher than the pretest score at .05 level. It could be concluded that the participants gained more knowledge. 3) The satisfaction of the participants on the training curriculum was at the highest level. 4) The follow up assessment of the training curriculum commenced 1 month after finishing the training program. It was found

that: the participants brought the knowledge from the training program to use effectively in their teaching. All 12 participants in the focus group had accordant opinions that the training curriculum was congruence and suitability concerning with time, content courses, activities, instructional medias, and evaluation. Therefore, the training curriculum was able to be used as training curriculum on ethics teaching in junior secondary school level for ethics teaching monks according to the Ministry of Education project. Thus, the training curriculum could be applied to use in training on ethics teaching method for in different of secondary school levels. In addition, other organizations that have ethics teaching monk project could also be able to adopt this training curriculum to use for training the ethics teaching monks in the organizations.

Key Word : Curriculum on Ethics Teaching Method in Junior Secondary School /
Ethics Teaching Monks

ความสำคัญของปัญหา

การศึกษาของไทยในสมัยโบราณขึ้นอยู่กับวัด และพระสงฆ์เป็นผู้ให้การอบรมศิลปวิทยาแก่กุลบุตรกุลธิดา การศึกษาสภาพพระพุทธศาสนาในประเทศไทย พบว่า มีบทบาทสำคัญในการศึกษาของไทย ในอดีตโดยมีพระสงฆ์ และวัดเป็นผู้มีบทบาทนำ ปัจจุบันสังคมไทยได้รับผลกระทบจากอารยธรรมตะวันตก คือ ความทันสมัย บทบาทนำดังกล่าวของพระสงฆ์และวัดที่มีต่อการศึกษาและต่อสังคมของไทยได้ลดน้อยลงไป และการศึกษาของพระสงฆ์ไทย ในปัจจุบันการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ขาดประสิทธิภาพและไม่สัมฤทธิ์ผล ขาดเป้าหมายการศึกษาที่ชัดเจน ขาดครูอาจารย์ที่มีความรู้ในพระพุทธศาสนา และขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังต่อเนื่องจากคณะสงฆ์และรัฐบาลในเรื่องการเงินและการบริหารจัดการ และยังพบว่าบทบาทของวัดในด้านการศึกษาและสังคมลดน้อยลงตามลำดับ (พระอนิลมาน ธมฺมสากิโย, 2548, หน้า 9)

การจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในระบบโรงเรียน ปรากฏในแผนการศึกษาชาติเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2445 และได้มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยมาตามลำดับ (กุศล อิสตุล, 2537, หน้า 2-3) สำหรับการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้กำหนดมีสาระพระพุทธศาสนา ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งในระดับชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการมีความมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนของชาติ ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาชั้นมัธยมศึกษา และชั้นอาชีวศึกษา (กรมการศาสนา, 2544, หน้า 4-5) การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า มีปัญหาครูส่วนมากไม่เข้าใจในเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา และจุดประสงค์การเรียนการสอนเท่าที่ควร ขาดคู่มือหลักสูตร เอกสารและ

สื่อในการจัดการเรียนการสอน ขาดความชำนาญในการจัดกิจกรรม และการวัดผล ครูที่สอน ไม่ได้จับจุดการศึกษา ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยตรง (พระมหาทวน นวลสาย, 2544, บทคัดย่อ) และพบปัญหาด้านปฏิบัติงาน สอน ได้แก่ หลักสูตรไม่ครอบคลุมทุกชั้นเรียน เวลาในการเรียนค่อนข้างน้อยไม่เหมาะสมกับหลักสูตร หนังสือที่ใช้ เนื้อหายังไม่ครอบคลุมกับหลักสูตร และการวัดผลและการประเมินผล ครูพระสอนศีลธรรมยังไม่มีเอกภาพ ในการ วัดผลประเมินผล เพราะต้องนำผลไปรวมกับวิชาอื่น (พระราชรัตนมงคล, 2547, บทคัดย่อ)

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ครูพระได้เข้าไปสอนในโรงเรียน อันเป็นการ ช่วยเหลือครูประจำการที่สอนวิชาพระพุทธ ศาสนา (กรมการศาสนา, 2548, หน้า 9) โดยดำเนินการ ระหว่าง พ.ศ. 2546-2550 เป็นการจัดขึ้นอย่างเร่งด่วน จึงพบปัญหาด้านขาดความเข้าใจวิธีการสอนที่เหมาะสม อันเป็นเหตุให้ไม่ สามารถช่วยในการปรับพฤติกรรมของผู้เรียนได้เท่าที่ควร (พรชูลี อาชวอำรุง และคนอื่น ๆ, 2549) พระมหาสมปอง ฐานิสโร (2552) กล่าวว่า จากการศึกษาโครงการวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมใน ประเทศไทย เพื่อหาแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่สังคมไทย พบว่า ปัญหาของการสอนวิชาศีลธรรม คือ ครูผู้สอนวิชาศีลธรรมไม่ได้จบการศึกษาด้านศาสนาหรือการสอนศีลธรรม ทำให้ขาดความมั่นใจในการสอน ใน ขณะเดียวกันยังใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเนื้อหา เล่าพุทธประวัติขาดการวิเคราะห์เพื่อนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิต จริง ส่วนพระสอนศีลธรรมยังสอนแบบบรรยายเน้นพิธีกรรมทางศาสนา จากการศึกษาแนวทางในการพัฒนา สมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า พระสอนศีลธรรมมีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพการสอนศีลธรรมโดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยต้องการพัฒนาสมรรถภาพการสอนศีลธรรมด้านเนื้อหาและหลักสูตร ด้านการ ผลิตและใช้สื่อ ด้านการดำเนินการสอน ด้านการวัดและประเมินผลและด้านคุณลักษณะและเจตคติ (พระมหา สมศักดิ์ ศรีบริบูรณ์, 2551, หน้า 119) และจากการศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วน ร่วมในการสอน พบว่า ด้านสภาพการพัฒนาการสอน ควรพัฒนาคุณภาพการบริหารโดยการอบรมด้าน กระบวนการและแนวทางในการเรียนการสอนให้แก่พระสอนศีลธรรม (ปรีชา กันธิยะ, 2552, บทคัดย่อ)

จากสภาพปัญหาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สรุปได้ว่าพระสอนศีลธรรมมีความประสงค์ที่จะได้รับ ความรู้ด้านวิธีสอนเพิ่มเติม การสอนศีลธรรม จึงมีการฝึกอบรมแก่พระสอนศีลธรรมทั้งหมดเป็นไปในทิศทาง เดียวกัน ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมที่ได้มาตรฐานและเป็นต้นแบบจึงมีความสำคัญและ ควรพัฒนาให้มีขึ้น ผู้วิจัยในฐานะเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา จึงสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอน ศีลธรรมในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวง ศึกษาธิการ เพื่อพัฒนาวิธี สอนศีลธรรมในโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และจะพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมให้ได้ มาตรฐาน โดยการประเมินผลของการใช้หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นนี้จาก การเรียนรู้ ปฏิกริยา (Reaction) พฤติกรรม ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เข้ารับการฝึกอบรม อันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา การ

สอนศีลธรรมให้กับนักเรียนตามนโยบายของรัฐบาล กระทรวง ศึกษาธิการ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่มีเป้าหมายในด้านคุณภาพการพัฒนาตนเองของนักเรียนและสังคมในคุณธรรม และในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกของสังคมนั้นด้านบุคลิกภาพให้มีเจตคติที่ดีงามในคุณค่าของคุณธรรม ด้านพฤติกรรม ฝึกหัดอบรมให้ปฏิบัติจนกลายเป็นวิถีแห่งการดำรงชีวิต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ
2. เพื่อประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ
4. เพื่อติดตามผลการนำความรู้จากการฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการไปใช้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ พระสอนศีลธรรมที่ปฏิบัติงานสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานครทุกรูปที่ปฏิบัติงานสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 129 รูป ซึ่งปฏิบัติงานสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 68 รูป ปฏิบัติงานสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 34 รูป และปฏิบัติงานสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 27 รูป

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 การสำรวจความคิดเห็นและความต้องการเกี่ยวกับวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ปฏิบัติงานสอนในกรุงเทพมหานคร จำนวน 129 รูป

กลุ่มที่ 2 การฝึกอบรมเพื่อประเมินผลหลักสูตร ได้แก่ พระสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ปฏิบัติงานสอนในกรุงเทพมหานคร ได้มาโดยการรับสมัครและการพิจารณารับเข้าฝึกอบรมโดยมีเงื่อนไขว่าต้องสามารถเข้าร่วมการฝึกอบรมได้ตลอดโปรแกรม คือ 4 วันติดต่อกัน จำนวน 30 รูป

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยและการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินการ และปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรม แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวง ศึกษาธิการ โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรม จำนวน 129 รูป เกี่ยวกับพุทธวิธีในการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาในแต่ละช่วงชั้น

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ โดยนำผลจากการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 มากำหนดแนวทางการดำเนินงาน และออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรม ตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ และประเมินผลดังนี้

1. ประเมินความสอดคล้องหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันมากกว่า 0.50 ขึ้นไป
2. ประเมินความเหมาะสมหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ เกณฑ์การประเมิน คือ หลักสูตรฝึกอบรมต้องมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ขึ้นไป

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ปฏิบัติงานสอนในกรุงเทพมหานคร ได้มาโดยการรับสมัคร จำนวน 30 รูป ทำแบบทดสอบก่อนการฝึกอบรม
2. ดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 4 วัน ระหว่างวันที่ 24-27 กันยายน 2553
3. กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบหลังการฝึกอบรม
4. กลุ่มตัวอย่างทำแบบสอบถามความพึงพอใจ

ขั้นตอนที่ 4 การติดตามผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นการติดตามผลการนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้หลังผ่านการฝึกอบรมไปแล้ว 1 เดือน (1-30 พฤศจิกายน 2553) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ที่มีส่วนสำคัญในพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม จำนวน 12 รูป เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test Dependent)

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า พระสอนศีลธรรมมีความคิดเห็นต่อพุทธวิธีในการสอนที่มีความเหมาะสมสำหรับนำมาสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 พบว่า พุทธวิธีสอนโดยการบรรยาย พุทธวิธีสอนโดยการซักถามสนทนาโต้ตอบ และพุทธวิธีสอนโดยการสาธิต มีความเหมาะสมที่สุด และพระสอนศีลธรรมมีความสนใจเข้ารับการฝึกอบรม พบว่า พระสอนศีลธรรมสนใจที่จะเข้ารับการฝึกอบรมการสอนพระพุทธศาสนาโดยวิธีสอนตามพุทธวิธี คิดเป็นร้อยละ 97.70 ไม่สนใจคิดเป็นร้อยละ 2.30

2. การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีดัชนีความสอดคล้องของหลักสูตร อยู่ระหว่าง 0.80 -1.00 และมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$)

3. การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่า หลังการฝึกอบรมพระสอนศีลธรรมมีความรู้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$)

4. การติดตามผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรม

4.1 ผลการสัมภาษณ์พระสอนศีลธรรม หลังผ่านการฝึกอบรมไปแล้ว 1 เดือน ด้านความรู้ พบว่า พระสอนศีลธรรมนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ได้ผลจริง ด้านทักษะ พบว่า พระสอนศีลธรรมมีทักษะในการเขียนแผนการสอน ในการใช้สื่อการสอน ด้านเจตคติ พบว่า พุทธวิธีในการสอนที่นำมาใช้สอนทำให้พระสอนศีลธรรมเกิดความมั่นใจในการสอนมากขึ้น ทำให้นักเรียนสนใจในการเรียนการสอนมากขึ้น

4.2 ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกรูปในที่ประชุมเห็นว่า หลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความสอดคล้องและมีความเหมาะสมตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ เมื่อนำไปใช้แล้วเกิดประสิทธิผล คือ ความสำเร็จอย่างยิ่ง สามารถนำไปใช้เป็นหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการได้จริง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรม ในการสอนนักเรียนระดับอื่นได้ และมีความคิดเห็นว่า หน่วยงานอื่นที่มีโครงการพระสอนศีลธรรมสามารถนำไปใช้ฝึกอบรมพระสอนศีลธรรมได้เช่นเดียวกัน

อภิปรายผล

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ จากการศึกษาความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมต่อพุทธวิธีในการสอนที่มีความเหมาะสมสำหรับนำมาสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า พุทธวิธีสอนโดยการบรรยาย พุทธวิธีสอนโดยการซักถามสนทนาโต้ตอบ และพุทธวิธีสอนโดยการสาธิต มีความเหมาะสมที่สุด และพระสอนศีลธรรมสนใจที่จะเข้ารับการฝึกอบรมการสอนพระพุทธศาสนาโดยวิธีสอนตามพุทธวิธี คิดเป็นร้อยละ 97.70 ไม่สนใจคิดเป็นร้อยละ 2.30 แล้วนำข้อมูลมากำหนดเป็นเนื้อหาสาระ และจุดประสงค์ของการเรียนรู้ในหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยแบ่งเนื้อหาสาระในหลักสูตรฝึกอบรมออกเป็น 4 หน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยการเรียนรู้มีการแบ่งเนื้อหาเป็นหัวข้อย่อย ใช้ภาษาอ่านแล้วเข้าใจง่าย มีใบความรู้ ใบงาน ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝึกปฏิบัติในขณะที่ฝึกอบรม มีกิจกรรมกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย และกิจกรรมรายบุคคล มีสื่อวีดิทัศน์ ประกอบการฝึกอบรม แล้วนำหลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องและความเหมาะสม ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาถูกต้องตามแนวคิดทฤษฎีของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมของทาบ (Taba, 1962) ที่ได้ให้ความเห็นว่า หลักสูตรทั้งหลายจะต้องมีองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ จุดประสงค์ เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล องค์ประกอบพื้นฐานเหล่านี้ต่างก็มีความสัมพันธ์ นอกจากนั้นยังใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่สมัยใหม่ (Modern Adult Learning Theory) ของโนลส์ (Knowles, 1978, p. 31) ซึ่งได้มีการพิจารณาเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ว่าผู้ใหญ่จะเรียนรู้ก็ต่อเมื่อ มีความต้องการและความสนใจ (Needs and Interests) มีสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ (Life Situations) มีการวิเคราะห์ประสบการณ์ (Analysis of Experience) ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง (Self – directing) และพิจารณาความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Difference) จึงทำให้การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมมีความสมบูรณ์ สามารถนำมาทดลองใช้ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของศกรินทร์ ชนประชา (2550, บทคัดย่อ) ซึ่งได้ใช้ทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมและทฤษฎีการเรียนรู้ดังกล่าว โดยได้มีการแบ่งหน่วยฝึกอบรมออกเป็นเนื้อหาเป็นหัวข้อย่อย มีใบความรู้ ใบงาน ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝึกปฏิบัติในขณะที่ฝึกอบรม มีกิจกรรมกลุ่ม เป็นการช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมรับความรู้ได้ดีกว่าการได้รับความรู้ครั้งละมากๆ

2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า หลังการฝึกอบรมพระสอนศีลธรรมมีความรู้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากวิธีการฝึกอบรมตามหลักสูตรนี้ ในแต่ละหน่วยฝึกอบรมใช้วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการสร้างประสบการณ์ความรู้ ด้วยการจัดกิจกรรมให้ผู้เข้าอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของหลักสูตรฝึกอบรม โดยใช้กิจกรรมการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรมและ

จุดประสงค์ของการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยฝึกอบรมของหลักสูตร และรูปแบบกิจกรรมการฝึกอบรมได้กำหนดให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรมและจุดประสงค์ของการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยฝึกอบรมโดยยึดดูสภาพของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่งได้กำหนดกิจกรรมการฝึกอบรม ประกอบด้วย การบรรยาย (Lecture) การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Self – study) การศึกษาเป็นกลุ่ม (Group Discussion) การระดมสมอง (Brain Storming) จึงทำให้ผลของการฝึกอบรมได้ผลตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ กล่าวคือ พระสอนศีลธรรมมีค่าคะแนนเฉลี่ย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังการฝึกอบรมเพิ่มขึ้นกว่าก่อนการฝึกอบรม ผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของนักการศึกษาหลายท่านได้แก่ งานวิจัยของ วิเชียร อินทรสมพันธ์ (2546, บทคัดย่อ) พบว่า สมรรถภาพการบูรณาการจริยธรรมในหลักสูตรหลังการทดลองใช้หลักสูตรมากกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 งานวิจัยของ กัมปนาท บริบูรณ์ (2550, บทคัดย่อ) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และงานวิจัยของแพรวพรรณ บุญฤทธิมนตรี (2550, บทคัดย่อ) พบว่า คะแนนทดสอบความรู้ก่อนการฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวง ศึกษาธิการ พบว่า พระสอนศีลธรรมมีความพึงพอใจต่อการใช้หลักสูตรฝึกอบรมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรม สื่อประกอบการฝึกอบรม สถานที่สำหรับจัดการฝึกอบรม กิจกรรมการฝึกอบรมแต่ละหน่วยการประเมินผลการเรียนรู้ในแต่ละหน่วย ประโยชน์ที่ได้รับภายหลังการฝึกอบรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักสูตรฝึกอบรมที่ได้พัฒนาขึ้น ได้ผ่านกระบวนการสร้างอย่างเป็นระบบ นอกจากนั้นยังพบว่าพระสอนศีลธรรมพึงพอใจในด้านต่างๆ สามารถนำมาอภิปรายได้ ดังนี้

3.1 หลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานสอนพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นพระสอนศีลธรรมที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานสอนตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการโดยตรง การนำเนื้อหาสาระที่เป็นความรู้ใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนมาจัดทำเป็นหลักสูตรฝึกอบรมที่มีการวิเคราะห์เนื้อหาวิชาจัดเรียงลำดับเนื้อหาวิชาไว้เป็นหน่วยการฝึกอบรม มีแผนการฝึกอบรม ใบความรู้ ใบงาน แบบทดสอบก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม รวมทั้งวิธีทัศนประกอบการฝึกอบรม เพื่อให้พระสอนศีลธรรมได้ศึกษาเนื้อหาสาระอย่างอิสระ มีการจัดกิจกรรมกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย และกิจกรรมรายบุคคล ทำให้พระสอนศีลธรรมมีความสุขต่อการฝึกอบรม มีความกระตือรือร้น แข่งขันกันศึกษาหน่วยการฝึกอบรม มีโอกาสสนทนากันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นบรรยากาศการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ยอมรับซึ่งกันและกัน เป็นความภูมิใจของตนเอง เป็นลักษณะของการเรียนรู้ในวัยผู้ใหญ่ ตรงกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสอนศีลธรรม เพราะผู้ใหญ่ชอบการชี้แนะตนเองมากกว่าการที่ต้องการให้มีการชี้แนะ ผลที่ได้รับจากงานวิจัย

สอดคล้องกับแนวคิดของ โนลส์ (Knowles, 1978, p. 31) ที่กล่าวว่า ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ต้องการชี้นำตนเอง (Self – directing) ต้องการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เกิดจากการสร้างแรงจูงใจภายใน ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกดีต่อการเรียนรู้ของตนเอง

3.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากหลักสูตรฝึกอบรมในครั้งนี้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แนวทางหลักการเรียนรู้ผู้ใหญ่ การจัดการเรียนรู้แบบบรรยาย (Lecture Method) การจัดการเรียนรู้โดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) จัดการเรียนรู้แบบสาธิต (Demonstration Method) การจัดกิจกรรมดังกล่าวนี้ มีการอำนวยความสะดวกและยอมรับความแตกต่างในความสามารถในการรับรู้ พระสอนศีลธรรมได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมอย่างเต็มที่ ผลที่ได้รับจากงานวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ คาร์ส โรเจอร์ (Rogers, 1951) ที่กล่าวว่า ผู้ใหญ่อยากจะเรียนต่อเมื่อมีความต้องการและความสนใจที่จะเรียน และการเรียนรู้นั้นจะช่วยให้เขาเกิดความพึงพอใจ

4. การติดตามผลหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ สามารถนำอภิปรายได้ ดังนี้

4.1 การนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงานสอน พระสอนศีลธรรมนำความรู้ไปใช้ได้ผลจริง มีทักษะในการเขียนแผนการสอน ในการใช้สื่อการสอนในการสอนโดยการบรรยาย ในการสอนโดยการสนทนาโต้ตอบ และในการสอนโดยการสาธิตและเจตคติที่มีต่อพุทธวิธีสอน คือทำให้พระสอนศีลธรรมเกิดความมั่นใจในการสอนมากขึ้นเพราะเมื่อนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้แล้ว ทำให้นักเรียนสนใจในการเรียนการสอนมากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกิจกรรมการฝึกอบรมที่จัดขึ้นนั้น ช่วยเสริมให้พระสอนศีลธรรมได้มีความรู้เกี่ยวกับการสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาได้ชัดเจนมากขึ้น เข้าใจหลักการสอนศีลธรรมตามที่ได้เข้ารับการฝึกอบรม เมื่อนำความรู้ไปปฏิบัติงานสอน ได้มีการเขียนแผนการสอนทุกครั้ง ทำให้การเรียนการสอนตรงตามเวลาและตรงกับเนื้อหาสาระที่สอนในแต่ละบทเรียน ได้มีการปรับปรุงแผนการสอนเดิม เพื่อให้เข้ากับเวลาและเนื้อหาที่สอน เมื่อดำเนินการสอน ได้มีการนำนักเรียนเข้าสู่บทเรียน ด้วยการให้นักเรียนไหว้พระสวดมนต์นั่งสมาธิประมาณ 2-3 นาที แล้วจึงเริ่มต้นด้วยการให้นักเรียนทบทวนสิ่งที่ได้เรียนผ่านมามีประเด็นใดสงสัยหรือไม่ ก่อนเริ่มสอนในเนื้อหาใหม่ มีการแนะนำบทเรียน แทรกด้วยการเล่านิทาน (ชาดก) ให้นักเรียนฟังให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น เพื่อให้ นักเรียนเกิดความสนใจ และก่อนจะเริ่มสอนเนื้อหาของบทเรียน ได้มีการนำสิ่งที่ใกล้ตัวบูรณาการเข้ากับหลักธรรม เพื่อให้มองเห็นเป็นรูปธรรม แล้วอธิบายให้นักเรียนเข้าใจ นอกจากนั้นยังเข้าใจวิธีการให้รางวัลเป็นสิ่งของหรือด้วยการกล่าวชมนักเรียน ก่อนจะเริ่มสอนเนื้อหาของบทเรียน ในการสอนโดยการบรรยาย ได้ใช้สื่อประกอบการบรรยาย ได้มีการยก ตัวอย่างประกอบการบรรยาย (ชาดก หรือข่าว) ได้ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการบรรยาย อันเป็นการจูงใจให้นักเรียนเกิดความสนุกสนานต่อการเรียน และได้มีการพานักเรียนไปดูสถานที่จริงประกอบการบรรยาย ในการสอนโดยการซักถามสนทนาโต้ตอบ ได้มีการถามก่อนเริ่มการสอนและการถามนักเรียนในท้าย

ชั่วโมงการสอน ได้มีการถามโต้ตอบกับนักเรียน เพื่อสังเกตความเข้าใจของนักเรียน ได้มีการถามเป็นรายบุคคล หรือตัวแทนกลุ่ม การให้คู่มือการเรียนรู้ แล้วถามนักเรียนจากสื่อที่ได้ดูว่าพบเห็นอะไรบ้าง ได้มีการจำลองเหตุการณ์ขึ้น เพื่อให้มีการสนทนาโต้ตอบ ได้มีการให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นโดยการซักถาม โดยผู้สอนยกตัวอย่างประกอบ แล้วจึงถามกลับเพื่อสังเกตความเข้าใจของนักเรียน ในการสอนโดยการสาธิต ได้มีการสาธิตที่เกี่ยวกับการกราบไหว้ การถวายสังฆทาน การจัดโต๊ะหมู่บูชา การเดินจงกรม และกิจกรรมอื่นๆ ที่ต้องทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง ผู้สอนได้ทำให้นักเรียนดูเป็นตัวอย่าง แล้วให้นักเรียนทำตาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้องในเรื่องที่เรียน ได้มีการใช้สื่อสาธิตในเรื่องที่สอน แล้วให้นักเรียนทำตามจากที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงเห็นได้ว่าการเข้ารับการฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมเป็นการจัดกิจกรรมเสริมในส่วนที่ขาดหาย เพื่อความสมบูรณ์ของการสอนศีลธรรมยิ่งขึ้น ส่งผลให้พระสอนศีลธรรมนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ปฏิบัติงานสอน และเกิดความมั่นใจในการสอนของตนยิ่งขึ้นผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาปัญญา แล่นปี (2553: บทคัดย่อ) ที่ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการปฏิบัติ งานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 พบว่า ด้านเนื้อหาหลักสูตร พระสอนศีลธรรมจำนวนมากมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรของสถาน ศึกษาที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการเรียนการสอน พระสอนศีล ธรรมจำนวนมากจัดการเรียนการสอนด้วยเทคนิควิธีที่หลากหลาย ได้แก่ การสนทนา การบรรยายประกอบสื่อการสอน การทำกิจกรรมกลุ่ม ด้านสื่อ และวัสดุ อุปกรณ์ พระสอนศีลธรรมทุกรูปใช้สื่อการเรียนการสอนประเภทสิ่งพิมพ์ และประเภทวัสดุจัดการเรียนการสอน

4.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งผู้วิจัยจัดขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ทุกูปเห็นว่า หลักสูตรฝึกอบรมฉบับนี้ มีความสอดคล้องและมีความเหมาะสม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักสูตรฝึกอบรมฉบับนี้ได้พัฒนาขึ้นตามความต้องการของพระสอนศีลธรรมที่ต้องการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับวิธีสอนศีลธรรม และยังได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธวิธีสอนที่เหมาะสมสำหรับสอนวิชาพระพุทธศาสนาหรือศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความสอดคล้องและความเหมาะสมก่อนนำไปทดลองใช้ ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญในการปรับปรุงแก้ไข คือ ระยะเวลาในการฝึกอบรม 20 ชั่วโมง ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเป็น 24 ชั่วโมง อบรมต่อเนื่อง 4 วันติดต่อกัน หน่วยฝึกอบรมมี 4 หน่วย ได้ปรับปรุง คือ แยกเป็นกิจกรรมย่อย 17 กิจกรรม เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งเมื่อได้ทดลองใช้แล้วยังได้นำข้อบกพร่องที่พบเห็นจากการทดลองนั้นมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือ ในหน่วยฝึกอบรมที่ 1 ใบความรู้ที่ 1.5 ได้เพิ่มตัวอย่างแบบฟอร์มการเขียนแผนการสอนเพื่อเป็นตัวอย่างให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝึกปฏิบัติ อีกทั้งการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครั้งนี้ได้ตั้งเกณฑ์การพิจารณาความสอดคล้องของหลักสูตรฝึกอบรม คือ ในแต่ละองค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม ผู้เชี่ยวชาญต้องมีความคิดเห็นสอดคล้องกันมากกว่า 0.5 ขึ้นไป เกณฑ์การประเมินความเหมาะสม คือ หลักสูตรฝึกอบรมต้องมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่

ในระดับมากขึ้นไป เกณฑ์ในการเปรียบเทียบความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรม คือ หลังการฝึกอบรมพระสอนศีลธรรมต้องมีความรู้เพิ่มขึ้นก่อนการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเกณฑ์ในการประเมินความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม คือ ต้องมีค่าคะแนนเฉลี่ยระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากขึ้นไป ซึ่งหลักสูตรฝึกอบรมฉบับนี้ ได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไข แล้วจึงนำไปทดลองใช้ และผลการทดลองได้ผลตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้วนั้น ดังนั้น ที่ประชุมสมทนากลุ่มจึงได้ให้ความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า หลักสูตรฝึกอบรมฉบับนี้ สามารถนำไปใช้เป็นหลักสูตรฝึกอบรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการได้จริง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรม ในนักเรียนระดับอื่นได้และมีความคิด เห็นว่า หน่วยงานอื่นที่มีโครงการพระสอนศีลธรรมสามารถนำไปใช้ฝึกอบรมพระสอนศีลธรรมได้เช่นเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง สามารถนำหลักสูตรฝึกอบรมฉบับนี้ ไปใช้ดำเนินการแก้ปัญหาพระสอนศีลธรรม ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

2.1 กระทรวงศึกษาธิการควรรณรงค์และพัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีความรู้ ความเข้าใจวิธีสอนศีลธรรม โดยกำหนดให้เป็นภารกิจเร่งด่วน และต่อเนื่อง

2.2 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีหน้าที่การจัดการศึกษาที่มีพระสอนศีลธรรมควรจัดฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

3. ข้อเสนอแนะในวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการในการเข้ารับการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับวิธีสอนศีลธรรมในโรงเรียนของกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เช่น ครูผู้สอนที่เป็นฆราวาส หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อมูลมาใช้ทำเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมต่อไป

3.2 ควรมีการวิจัยเพื่อหารูปแบบฝึกอบรมที่เหมาะสมนำมาจัดทำเป็นหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับความเข้าใจวิธีปฏิบัติต่อพระสอนศีลธรรมที่เข้าไปปฏิบัติงานสอนในสถานศึกษาตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ

3.3 ควรมีการวิจัยเพื่อติดตามผลระยะยาวการของนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้เพื่อดูผลที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

บรรณานุกรม

กัมปนาท บริบูรณ์ . (2550). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและวิธีคิดตามแนวคิดเป็นของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองโดยวิธีกระบวนการกลุ่ม.

ปริญญาณิพนธ์ การศึกษาคุชฎีบัณฑิต (การศึกษาผู้ใหญ่) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

การศาสนา,กรม. (2544). รายงานการติดตามผลการดำเนินงานโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปี 2544. กรุงเทพฯ : ฝ่ายการศึกษาพระปริยัติธรรม กองศาสนศึกษา.

_____. (2548). คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม.

กุศล อิสตุล. (2537). การศึกษาการจัดการทางการศึกษาและทรัพยากรการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตกรุงเทพมหานคร. ปริญญาณิพนธ์ การศึกษาคุชฎีบัณฑิต (เทคโนโลยีการศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปรีชา กันธิยะ. (2548). คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.

พรชูลี อาชาวำรุง และคนอื่นๆ. (2549). การศึกษาทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ปีงบประมาณ 2548-2549. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.

พระมหาทวน นวลสาย. (2544). ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พระมหาปัญญา แล่นปิว. (2553). ศึกษาการปฏิบัติ งานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2. สารนิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระมหาสมปอง ฐานิสโร. (2552). โครงการวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในประเทศไทย เพื่อหาแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่สังคม. [Online]. Available : <http://www.moralcenter.or.th/web/moral/th/home/>. [2553, สิงหาคม 8].

พระมหาสมศักดิ์ ศรีบริบูรณ์. (2551). ศึกษาแนวทางในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานคร. ปริญญาณิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระราชรัตนมงคล. (2547). **ความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอน
ในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานคร.ปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต (การศึกษาผู้ใหญ่)**
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระอนิลมาน ธมฺมสากิโย. (2548). **การศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย:พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะธรรมยุต.**กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

แพรวพรรณ บุญฤทธิ์มนตรี. (2550). **การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนงานให้กับหัวหน้างานใน
โรงงานอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ : ศึกษากรณี บริษัท แคล-คอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์ (ประเทศไทย)
จำกัด (มหาชน).** ปริญญานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (การศึกษาผู้ใหญ่). บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วิเชียร อินทรสมพันธ์. (2546). **การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อสร้างสมรรถภาพการบูรณาการจริยธรรมใน
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับครูมัธยมศึกษา.**ปริญญานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (การวิจัย
และพัฒนาหลักสูตร) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศักรินทร์ ชนประชา. (2550). **การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 .** ปริญญานิพนธ์ การศึกษาดุษฎี
บัณฑิต (การศึกษาผู้ใหญ่) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Knowles, M.S.(1983).**The Adult learner : Theory and practice.** Kent : Croom Helm Ltd.

Taba, H. (1962). **Curriculum development : Theory and practice.** New York : Harcourt, Brace &
World.

Rogers, C. (1951). **Client-centered therapy.** Boston : Houston - Miffier. Photocopied.

Tyler, W. Raph. (1949). **Basic principles of curriculum and instruction.** Chicago: The University
of Chicago Press.